

Heinrich Schütz
Musikalische Exequien

Hugo Distler
Totentanz

Cappella Gabrieli

dirigent
Maarten Michielsen

organist
Iason Marmaras

sprekers (Totentanz)
Dietmar Benndorf
Ortrud Brandes
Ed van Lierop
Babette van Lierop
Caroline van Lierop

1 november 2014 20.15 uur
Sint-Maartenskerk
Zaltbommel

8 november 2014 20.15 uur
Citykerk Het Steiger Sint Dominicus
Rotterdam

Musikalische Exequien • Totentanz

Cappella Gabrieli

Sopranen

Hilda Foncke
Hannelore Götz
Marion Huyer-Koornneef
Bernadette van Leeuwen
Hanneke Pot
Jowina Roelevink
Wilma Stolk

Alten

Marianne van den Beukel
Winnifred Verpalen
Mieke Vissers
Lianne Vreugdenhil

Tenoren

Michael Janeschitz Kriegl
Henk van Niekerk
Ben Terstegge

Baritons

Joachim Fuchs
Koen van Lee

Bassen

Maarten Kuyt
Henk Oldenhof

Spreekers

De Dood: Dietmar Benndorf
Alle mannenrollen: Ed van Lierop
De jonkvrouw: 1 nov.: Babette van Lierop
8 nov.: Ortrud Brandes
Het kind: Caroline van Lierop

Van SKPR naar Cappella Gabrieli

In 1986 werd Stichting Koorprojecten Rotterdam (SKPR) opgericht. Het idee om koormuziek in een paar maanden in te studeren en uit te voeren met een groep zangers die steeds opnieuw werd samengesteld, was toen nog niet wijdverbreid; het Rotterdamse projectkoor was een van de eerste in Nederland. De Rotterdamse koorprojecten leverden vier cd's op, met onder meer muziek van Palestrina, Purcell (Dido and Aeneas) en de familie Bach. De koorprojecten vierden hun tienjarig bestaan met een mis en de Mariavespers van Monteverdi en met Jephthe van Carissimi.

Dirigent Maarten Michielsen nodigde regelmatig specialisten uit die het koor verder konden brengen. Andrew Parrott, David Wulstan, Frans Moonen, Harry van der Kamp en Jan Bogaarts werkten niet alleen met veel kennis van zaken, maar ook met groot enthousiasme met het koor.

Na dertien jaar groeide bij de kern van het koor de behoefte om op regelmatige basis te werken aan een gemeenschappelijke klank en een veeleisend repertoire. Om die reden is Cappella Gabrieli opgezet: een wekelijks

repetierend koor met ervaren zangers dat wordt uitgebreid als de muziek erom vraagt. In 2000 gaf het koor zijn eerste concert onder de nieuwe naam. Daarna volgden programma's met veel polyfone muziek uit de renaissance en de barok, maar ook met 20ste-eeuwse stukken. Cappella Gabrieli zong onder meer werk van Johann Sebastian Bach (Hohe Messe, vierde Lutherse mis, Magnificat), cantates (Buxtehude, Bach, Telemann), Gesualdo en Lassus (Lagrima di San Pietro), maar ook ouder (Machaut) en modern werk (Britten, Schönberg, Hindemith, Stravinsky).

Cappella Gabrieli is meer dan eens uitgenodigd voor het Festival Hoorn – Oude Muziek Nu. In maart 2011 zong het koor daar de Lamentations of Jeremiah van Tallis en het requiem van Victoria.

Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van Cappella Gabrieli in 2011 componeerde Joop Voorn 'Schweigsamer Tod'. Zowel koor als publiek waren er tijdens de uitvoering in november 2011 zeer van onder de indruk.

Dirigent: Maarten Michielsen

Maarten Michielsen (1957) studeerde schoolmuziek en koordirectie aan de conservatoria van Tilburg en Den Haag en dirigeerde onder meer Lingua Musica, het Leidse Arnold Schönberg-ensemble en het Toonkunstkoor Dordrecht. Ook was hij artistiek leider van Cappella Palestrina, een ensemble van professionele zangers. Cappella Palestrina bracht twee cd's uit.

In 1986 richtte Michielsen het Koorproject Rotterdam op: per project stelde hij een kamerkoor samen van gevorderde amateurzangers. Van vier projecten zijn cd's verschenen, met werk van onder meer Palestrina, Purcell, Hendrik Andriessen en de familie Bach.

In 1999 stapten Michielsen en een groep koorleden af van de projectmatige opzet en begonnen Cappella Gabrieli.

Organist: Iason Marmaras

Iason Marmaras (Griekenland) studeerde clavecimbel en zang Oude Muziek aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Eén van zijn clavecimbeldocenten was Ton Koopman. Zangonderricht ontving hij van o.a. Michael Chance, Peter Kooij en Jill Feldman.

Iason behaalde zijn Bachelor's zang Oude Muziek in 2011; zijn Master's clavecimbel in 2012. Momenteel is Iason werkzaam als co-repetitor bij de afdeling zang Oude Muziek. Ook begeleidt hij master classes van o.a. Michael Chance, Jill Feldman en David Prins, en studeert hij piano-forte bij Bart van Oort.

Iason is oprichter en artistiek leider van vocaal ensemble Os Orphicum, dat zich toelegt op het uitvoeren van barokmuziek. In april 2013 begeleidde Os Orphicum Collegium Cappellae Nicolai tijdens de koningsmis ter gelegenheid van de inhuldiging van Koning Willem Alexander in de Nikolaasbasiliek in Amsterdam. Iason is lid van het Scroll Ensemble.

Een programma over leven en dood

U gaat vanavond luisteren naar de Musikalische Exequien van Heinrich Schütz en de Totentanz van Hugo Distler, twee werken die ieder op geheel eigen wijze filosoferen over leven en dood. Beide componisten werden veelvuldig met de dood geconfronteerd. Een deel van Schütz' leven speelde zich af tegen de achtergrond van de gruwelen en verwoestingen van de Dertigjarige Oorlog, die het hofleven waarvan Schütz beroepshalve deel uitmaakte ontwrichtte. Ook in persoonlijke kring werd Schütz meer dan eens met de dood geconfronteerd. Hij overleefde zijn vrouw en zijn twee kinderen.

Heinrich Schütz (1585 – 1672)

Schütz was een voorloper en wegbe-reider van Johann Sebastian Bach en wordt gerekend tot de belangrijkste componisten van de 17e eeuw. Eén van zijn levenstaken was het componeren van kerkmuziek en het in leven houden van de Lutherse traditie. In Italië ontmoette Schütz onder andere Gabrieli en Monteverdi. Schütz vermengde de oude Nederlandse-Vlaamse stijl van het gedegen contrapunt met nieuwe muzikale ontwikkelingen van de Italiaanse barok, zoals de chromatiek, de monodie, solozang, en basso continuo.

Schütz componeerde de Musikalische Exequien voor de uitvaartmis van Prinz Heinrich Posthumus von Reuß, destijds de beschermheer van Schütz. Von Reuß had zijn eigen uitvaartceremonie tot in de puntjes uitgedacht. Zijn doodskist was van koper, waarin 24 bijbelteksten over het leven, de dood en het eeuwige leven gegraveerd stonden. Deze teksten vormden de basis voor de Musikalische Exequien, de eerste uitvaartmis die in het Duits (in plaats van in het Latijn) werd uitgevoerd.

De Musikalische Exequien van Schütz speelden eeuwen later een bijzondere rol aan het eind van het leven van Hugo Distler. Daarover later meer. Distler zette zich, net als Schütz in zijn tijd, in voor de vernieuwing van de Lutherse kerkmuziek. Hij ging niet mee in de opkomst van de atonaliteit, maar zocht onder andere inspiratie bij de oude meesters uit de tijd van de barok. Hij zocht naar nieuwe wegen om de liturgie en bijbelteksten uit te drukken in muziek. De muzikale middelen daarvoor vond hij terug in de muziek van Heinrich Schütz.

De Totentanz van Distler

Hugo Distler schreef zijn 'Totentanz' in 1934. Het stuk bestaat uit vierstemmige 'Spruchmotetten', afgewisseld met gesproken dialogen tussen de Dood en een reeks personages, zoals de keizer, de bisschop, de landarbeider, het kind. De teksten van de dialogen zijn overgenomen van een beroemde serie afbeeldingen van de dodendans in de Marienkirche in Lübeck.

Afbeeldingen zoals deze hadden tot doel mensen aan hun sterfelijkheid te herinneren en hen op de futiliteit van rijkdom, maatschappelijke positie en uiterlijke vertoning te

wijzen. In heel Europa zijn op kerkmuren dodendansen te vinden. Zo ook in de Sint-Maartenskerk in Zaltbommel, waar wij 1 november zingen. De schildering in de Sint-Maartenskerk is in 1844 (samen met andere muurschilderingen) ontdekt en op 1599 gedateerd. Hij verbeeldt de legende van de Drie Levenden en de Drie Doden.

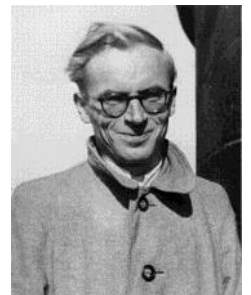
Kort samengevat verhaalt de legende over een ontmoeting tussen drie levenden en drie doden. De doden worden als skeletten afgebeeld, de levenden als jonge, rijk uitgedoste ridders. Tijdens een valkenjacht verschijnen plotseling drie doden die de ridders op de broosheid en ijdelheid van het aardse bestaan wijzen. De legende is met name door muurschilderingen uit de 15e en 16e eeuw in vele varianten tot ons gekomen. De muurschildering in de Sint-Maartenskerk toont een middel nederlandse variant, waarin de drie levenden en de drie doden allen koningen zijn.

Distler en Schütz

De Totentanz van Distler is onderdeel van een bundeling a cappella motetten onder de naam Geistliche Chormusik opus 12. Distler verwees daarmee direct naar een werk van Schütz, in 1648 uitgegeven onder dezelfde titel. Distler was een groot bewonderaar van deze barokcomponist.

Hugo Distler (1908 – 1942)

In 1931 werd Distler aangesteld als organist van de St. Jacobi in Lübeck. In 1933 zag hij zich gedwongen lid te worden van de NSDAP om zijn loopbaan veilig te stellen. In oktober 1933 werd hij benoemd tot hoofd van de afdeling kamermuziek aan het conservatorium van Lübeck en begon hij les te geven aan de Spandauer Kirchenmusikschule. Hij werd in 1937 docent en koördirigent aan de Württemberg Hochschule für Musik in Stuttgart. In 1940 verhuisde Distler met zijn vrouw en twee kinderen naar een voorstad van Berlijn om te gaan lesgeven en dirigeren aan de Berlijnse Hochschule für Musik. In april 1942 werd hij aangesteld als dirigent van het Staats- en kathedraalkoor, een gemengd koor met jongensstemmen. Dit werk veroorzaakte spanningen en problemen met de Hitlerjugend. De NSDAP liet hem weten dat hij alleen nog wereldlijke muziek mocht instuderen en uitvoeren. Zo niet, dan zou de Hitlerjugend al haar jongens uit het koor terugtrekken.

Een extreem hoge werkdruk, het verlies van dierbaren ten gevolge van het oorlogsgeweld en de voortdurende dreiging en censuur van het naziregime leidden ertoe dat Distler in toenemende mate gekweld werd door depressies. Hij werd herhaaldelijk opgeroepen voor het leger, maar wist telkens vrijstelling te krijgen. Bij de zesde oproep in het najaar van 1942 kon Distler de spanning niet meer aan. Op 1 november pleegde hij zelfmoord. Een dag later zou hij vrijstelling van dienstplicht krijgen.

In de periode vlak voor zijn dood was Distler in Berlijn bezig met het instuderen van de Musikalische Exequien van Schütz. Het werk werd vervolgens uitgevoerd op zijn eigen begrafenis.

Heinrich Schütz)

Musikalische Exequien (1636)

Konzert in Form einer deutschen Begräbnis-Missa · SWV 279

Intonatio

Nacket bin ich von Mutterleibe kommen.

Soli

Nacket werde ich wiederum dahinfahren.
Der Herr hat's gegeben, der Herr hat's
genommen,
der Name des Herren sei gelobet.

Capella

Herr Gott, Vater im Himmel,
erbarm dich über uns!

Soli

Christus ist mein Leben,
Sterben ist mein Gewinn.
Siehe, das ist Gottes Lamm,
das der Welt Sünde trägt.

Capella

Jesu Christe, Gottes Sohn,
erbarm dich über uns!

Soli

Leben wir, so leben wir dem Herren;
sterben wir, so sterben wir dem Herren.
Darum: wir leben oder sterben,
so sind wir des Herren.

Capella

Herr Gott, heiliger Geist,
erbarm dich über uns!

Intonatio

Also hat Gott die Welt geliebt,
dass er seinen eingebornen Sohn gab,

Soli

auf dass alle, die an ihn gläuben,
nicht verloren werden, sondern das ewige
Leben haben.

Capella

Er sprach zu seinem lieben Sohn:
Die Zeit ist hie zu erbarmen;
fahr hin, meins Herzens werthe Kron
und sei das Heil der Armen
und hilf ihn' aus der Sünden Not,
erwürg für sie den bitteren Tod
und lass sie mit dir leben.

Soli

Das Blut Jesu Christi, des Sohnes Gottes,
machtet uns rein von allen Sünden.

Concert in de vorm van een Duitse begrafenismis · SWV 279

Vertaling: Cas Jönsthövel (Vocaal Ensemble Tiramisu)

Naakt ben ik uit de schoot van moeder aarde gekomen.

Naakt keer ik daar naar terug.
De Heer heeft gegeven, de Heer heeft
genomen,
de naam des Heren zij geloofd.

Heer God, Vader in de hemel,
ontferm U over ons!

Christus is mijn leven,
sterven is mijn gewin.
Zie, dat is het Lam Gods,
dat de zonde der wereld draagt.

Jezus Christus, Zoon van God,
Ontferm U over ons!

Leven wij, dan leven wij voor de Heer;
sterven wij, dan sterven wij voor de Heer.
Daarom: wij leven of sterven,
zo behoren wij de Heer toe.

Heer God, Heilige Geest,
ontferm U over ons!

Zo zeer immers heeft God de wereld liefgehad,
dat hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft,

opdat allen, die in Hem geloven,
niet verloren gaan,
maar het eeuwig leven hebben.

Hij sprak tot zijn geliefde Zoon:
De tijd is gekomen om erbarmen te tonen;
ga heen, kostbare kroon van mijn hart
en wees het heil van de armen
en behoed hen voor het gevaar van de zonden, overwin
voor hen de bittere dood
en laat hen met jou leven.

Het bloed van Jezus Christus, Zoon van God,
maakt ons vrij van alle zonden.

Capella

Durch ihn ist uns vergeben die Sünd, geschenkt das Leben.
Im Himmel soll'n wir haben,
o Gott, wie große Gaben!

Soli

Unser Wandel ist im Himmel,
Von dannen wir auch warten des Heilandes
Jesu Christi, des Herren,
welcher unsern nichtigen Leib verklären wird,
dass er ähnlich werde seinem verklärten Leibe.

Capella

Es ist allhier ein Jammertal,
Angst, Not und Trübsal überall;
des Bleibens ist ein kleine Zeit,
voller Mühseligkeit,
und wer's bedenkt, ist immer im Streit.

Soli

Wenn eure Sünde gleich blutrot wäre,
soll sie doch schneeweiß werden,
wenn sie gleich ist wie rosinfarb,
soll sie doch wie Wolle werden.

Capella

Sein Wort, sein Tauf, sein Nachtmahl
dient wider allen Unfall;
der Heilige Geist im Glauben
lehrt uns darauf vertrauen.

Soli

Gehe hin, mein Volk, in eine Kammer
und schleuß die Tür nach dir zu!
Verbirge dich einen kleinen Augenblick,
bis der Zorn vorübergehe.

Der Gerechten Seelen sind in Gottes
Hand und keine Qual rühret sie an.
Für den Unverständigen werden sie angesehen, als stürben
sie, und ihr Abschied
wird für eine Pein gerechnet,
und ihr Hinfahren für Verderben;
aber sie sind in Frieden.

Herr, wenn ich nur dich habe,
so frage ich nichts nach Himmel und Erden.
Wenn mir gleich Leib und Seele verschmacht',
so bist du, Gott, allzeit
meines Herzens Trost und mein Teil.

Capella

Er ist das Heil und selig Licht
für die Heiden,
zu erleuchten, die dich kennen nicht,
und zu weiden.
Er ist seines Volks Israel
der Preis, Ehr, Freud und Wonne.

Door hem zijn ons onze zonden vergeven,
is ons het leven gegeven.
Welk een goede gaven zullen wij,
o God, in de hemel hebben!

Onze oorsprong is in de hemel,
vanwaar wij ook de Heiland
Jezus Christus, de Heer, verwachten,
die ons armzalig lichaam zal verheerlijken,
opdat het gelijk zijn verheerlijkte lichaam worde.

Het is hier een tranendal,
angst, nood en droefenis overal;
slechts een kleine tijd is ons gegeven,
moeitevol,
en wie er over nadenkt, is altijd in gevecht.

Al waren jullie zonden rood als scharlaken,
zij zullen toch sneeuw wit worden,
al waren ze rood als karmozijn,
zij zullen toch als witte wol worden.

Zijn woord, zijn doop, zijn avondmaal
dient tegen alle ongeluk;
de Heilige Geest leert ons door het
geloof daarop te vertrouwen.

Ga heen, mijn volk, naar een vertrek
en sluit de deur achter je!
Verberg je een korte tijd
tot de toorn voorbij is.

De zielen der rechtvaardigen zijn in Gods hand
en geen verdriet beroert hen.
Men vindt hen onverstandig, alsof
zij zouden sterven, en hun afscheid
wordt als pijn gezien,
en hun heengaan als vergaán;
maar zij zijn in vrede.

Heer, als ik U maar heb,
vraag ik niet naar hemel en aarde.
Al vergaat zowel mijn lichaam als mijn ziel,
toch bent U, God, voor eeuwig
de troost van mijn hart en mijn houvast.

Hij is het heil en zalig licht
voor de heidenen,
om te verlichten, die U niet kennen,
en hen te weiden.
Hij is van zijn volk Israël.
de lof, eer, vreugde en zaligheid.

Capella

Ach, wie elend ist unser Zeit
allhier auf dieser Erden,
gar bald der Mensch darniederleit,
wir müssen alle sterben,
allhier in diesem Jammertal,
ist Müh und Arbeit überall,
auch wenn dir's wohl gelinget.

Soli

Ich weiß, dass mein Erlöser lebt, und er wird mich hernach
aus der Erden auferwecken,
und werde darnach mit dieser meiner Haut umgeben
werden,
und werde in meinem Fleisch Gott sehen.

Capella

Weil du vom Tod erstanden bist,
werd ich im Grab nicht bleiben,
mein höchster Trost dein Auffahrt ist,
Todsangst kannst du vertreiben,
denn wo du bist, da komm ich hin,
dass ich stets bei dir leb und bin,
drum fahr ich hin mit Freuden.

Soli

Herr, ich lasse dich nicht, du segnest mich denn.

Capella

Er sprach zu mir: Halt dich an mich,
es soll dir itzt gelingen;
ich geb mich selber ganz für dich,
da will ich für dich ringen.
Den Tod verschlingt das Leben mein,
mein Unschuld trägt die Sünde dein;
da bist du selig worden.

Motette • SWV 280

Herr, wenn ich nur dich habe
Herr, wenn ich nur dich habe,
so frage ich nichts nach Himmeln und Erden.
Wenn mir gleich Leib und Seele verschmachtet,
so bist du doch, Gott, allezeit
meines Herzens Trost, und mein Teil.

Canticum B. Simeonis • SWV 281

Herr, nun lässest du deinen Diener in Frieden fahren – Selig
sind die Toten

Intonatio: Herr, nun lässest du deinen Diener

Capella

in Frieden fahren, wie du gesagt hast;
denn meine Augen haben deinen Heiland gesehen,
welchen du bereitet hast vor allen Völkern,
ein Licht, zu erleuchten die Heiden und zum Preis deines
Volks Israel.

Seraphim 1 et 2, Beata anima cum Seraphinis:

Selig sind die Toten, die in dem Herren sterben, sie ruhen
von ihrer Arbeit, und ihre Werke folgen ihnen nach.
Sie sind in der Hand des Herren, und keine Qual rühret sie.
Selig sind die Toten, die in dem Herren sterben.

Ach, hoe ellendig is onze tijd
hier op deze aarde,
de mens ligt zeer spoedig terneer,
wij moeten allen sterven,
hier in dit tranendal
is inspanning en werk overal,
ook als het je goed gaat.

Ik weet dat mijn Verlosser leeft,
en hij zal mij later uit de aarde doen opstaan
en ik zal daarna met mijn eigen huid
omgeven worden,
en mijn vlees zal God zien.

Omdat U uit de dood verrezen bent,
zal ik niet in het graf blijven,
Uw hemelvaart is mijn grootste troost,
U kunt doodsangst wegnemen,
want waar U bent, daar zal ik zijn,
opdat ik steeds bij U leef en ben,
daarom sterf ik met vreugde.

Heer, ik verlaat U niet, want U zegent mij.

Hij sprak tot mij: Blijf bij mij,
je zult nu slagen;
ik geef mijzelf geheel voor jou,
daarom zal ik voor je strijden.
De dood verslindt mijn leven,
mijn onschuld draagt jouw zonden;
daarom ben je zalig geworden.

Motet • SWV 280

Heer, als ik U maar heb
Heer, als ik U maar heb,
vraag ik niet naar hemel en aarde.
Al vergaat zowel mijn lichaam als mijn ziel,
toch bent U, God, steeds
de troost van mijn hart, en mijn houvast.

Lofzang van de heilige Simeon • SWV 281

Heer, U laat nu Uw dienaar in vrede heengaan – Zelig zijn
de doden

Heer, U laat nu Uw dienaar

in vrede heengaan, zoals U gezegd hebt; want mijn ogen
hebben Uw Heiland gezien,
die U gezonden hebt voor alle volkeren,
een licht, tot openbaring voor de heidenen en tot lof van
Uw volk Israel.

Zelig zijn de doden, die in de Heer sterven,
zij rusten van hun arbeid, want hun werken volgen hen na.
Zij zijn in de hand van de Heer en geen verdriet beroert
hen. Zelig zijn de doden, die in de Heer sterven.

Hugo Distler

Totentanz (1934)

Erster Spruch

Laß alles, was du hast,
auf daß du alles nimmst!
Verschmäh die Welt,
daß du sie tausendfach bekömmst!
Im Himmel ist der Tag,
im Abgrund ist die Nacht.
Hier ist die Dämmerung:
Wohl dem, der's recht betrachtet!

Der Tod:

Zum Tanz, zum Tanze reihet euch ein:
Kaiser, Bischof, Bürger, Bauer,
arm und reich und groß und klein,
heran zu mir! Hilft keine Trauer.
Wohl dem, der rechter Zeit bedacht,
viel gute Werk vor sich zu bringen,
der seiner Sünd sich losgemacht.
Heut heißt's: Nach meiner Pfeife springen!

Zweiter Spruch

Mensch, die Figur der Welt
vergehet mit der Zeit.
Was trotz'st du dann so viel
auf ihre Herrlichkeit?

Der Kaiser:

O Tod, dein jäh Erscheinen
friert mir das Mark in den Gebeinen.
Mußten Könige, Fürsten, Herren
sich vor mir neigen und mich ehren,
daß ich nun soll ohn Gnade werden
gleichwie du, Tod, ein Schleim der Erden?
Der ich den Menschen Haupt und Schirmer;
du machst aus mir ein Speis' der Würmer.

Der Tod:

Herr Kaiser, warst du der Höchste hier,
voran sollst du tanzen neben mir.
Dein war das Schwert der Gerechtigkeit,
zu schlichten den Streit, zu lindern das Leid;
doch Ruhm- und Ehrsucht machten dich blind,
sahst nicht dein eigen große Sünd.
Drum fällt dir mein Ruf so schwer in den Sinn.

Halt an, Bischof, den Tanz beginn!

Dritter Spruch

Wann du willst gradeswegs
ins ew'ge Leben gehn,
so laß die Welt und dich
zur linken Seite stehn!

Der Bischof:

O lieber Herr, wo soll ich hin?
Nirgendwo kann ich dir entfliehn.
Will ich vor, will ich hinter mich sehen,
ich fühle dich, Tod, stets bei mir stehen.
Was gilt vor dir mein frommer Stand?

Dodendans

Eerste spreuk

Laat alles wat je hebt,
opdat je alles neemt!
Versmaad de wereld,
dat zij je duizendmaal wordt toebedeeld!
In de hemel is de dag,
in de afgrond is de nacht.
Hier is de schemering:
het ga hem goed die dat verwacht.

De Dood:

Voor deze dans gaat klaarstaan in de rij
keizer, bisschop, burger, boer,
arm en rijk en groot en klein.
Geen treurnis helpt. Komt naderbij!
Heil hem, die bedacht op tijd
veel goede werken voort te brengen
en zo zich van zijn zond' bevrijdt.
Vandaag dansen jullie naar mijn pijpen!

Tweede spreuk

Mens, het aanzien van de wereld
vergaat mettertijd.
Wat hang je dan halsstarrig
aan haar heerlijkheid?

De keizer:

O Dood, zo plots aan mij verschenen
bevries je het merg in mijn gebeenten.
Moesten koningen, vorsten en heren
voor mij buigen en mij eren
opdat ik nu zonder genâ
zoals jij, Dood, tot slijk verga?
Mensen leidde en beschermde ik wijs;
jij maakt mij de wormen tot spijs.

De Dood:

Heer Keizer, de hoogste hier was jij,
vooraan zul je nu dansen, aan mijn zij.
Van jou was het zwaard der gerechtigheid
om te verlichten het leed en te beslechten de strijd;
Echter verblind door roem en eer
zag jij je eigen zonden niet meer.
Daarom valt mijn roep je nu zo zwaar.

De dans begint, Bisschop, maak je klaar!

Derde spreuk

Men moet zichzelf
en de wereld links laten staan
om rechtstreeks de eeuwigheid
binnen te kunnen gaan.

De bisschop:

Waar moet ik heen, o Lieve Heer?
De dood ontvluchten kan niet meer.
Kijk ik voor of achter mij,
steeds voel ik jou, Dood, heel dichtbij.
Wat is mijn godvruchtige stand je waard?

Muß alles lassen, was ich fand,
und werd verachteter zur Stund
als ein unrein stinkender Hund.

Der Tod:

Besser als andere solltest du wissen,
daß alle Menschen sterben müssen!
Du standest auf dem Erdenreich
den Aposteln Gottes gleich;
aber mit hoffärtigen Sitten
bist du auf hohem Pferd geritten.
Nun hat sich dein Stolz in Angst gewandt.

Edelmann, halt her dein Hand!

Vierter Spruch

O Sünder, wann du wohl bedächtigst
das kurze Nun,
und dann die Ewigkeit:
Du würdest nichts Böses tun!

Der Edelmann:

Tod, ich bitt, du mögest einhalten!
Laß mich Luft holen vor deinem Schalten!
Meine Zeit hab ich übel verbracht,
Sterben hab ich gering geacht.
Ich dachte nichts als Saufen und Prassen,
schindet' und plagt' mein Untersassen.
Nun soll ich reisen, ob ich nicht will,
und weiß der Reise nicht das Ziel.

Der Tod:

Hättst du dir die Armen mit deinem Gut
zum Fürsprech gemacht, wär dir wohler zu mut;
aber wer durfte von Not und Gebrechen
vor dir großem Herren sprechen!
Deiner Pracht warst du gewärtig,
für mein Kommen wenig fertig...
Nun bist du verstöret gar und ganz.

Meister Arzt, tritt an zum Tanz!

Fünfter Spruch

Dein bester Freund, dein Leib,
der ist dein ärgster Feind.
Er bind't und hält dich auf:
dein bester Freund, so gut er's immer meint!

Der Arzt:

Ich bin dein Widerpart gewesen,
half manchen Menschen vor dir genesen,
die schwer in Seuchen litten Not.
Kommst du nun zu mir selber, Tod,
da hilft nicht Kunst noch Arznei,
fühl gar umsonst den Puls dabei...
Mein Schwachheit willst du all besehen;
welch Urteil wird mir da geschehen?

Der Tod:

Gerechter Wahrspruch soll dir werden
nach deinen Werken hier auf der Erden.
All dein Tun liegt Gott offenbar:

Ik moet alles laten dat ik heb vergaard,
verachterlijker word ik metterstond
gelijk een vuile, stinkende hond.

De Dood:

Beter dan anderen had jij moeten weten
dat de mens sterfelijk is geheten.
Jij stond hier in het aardse rijk
God's apostelen gelijk.
Maar met hovaardige zeden
ben je te hoog te paard gereden.
Nu niet meer trots, maar door angst overmand.

Edelman, geef mij je hand!

Vierde spreuk

O zondaar, hield jij
het korte nu
en dan de eeuwigheid in gedachten:
niets kwaads zou je betrachten!

De edelman:

Dood, één moment is mijn begeren,
één ademtocht voor uw regeren!
Mijn tijd heb ik slecht doorgebracht
en sterven te gering geacht.
Ik dacht aan niets dan brassen en zuipen,
liet mijn onderdanen voor mij kruipen.
Tegen mijn zin moet ik hier nu vandaan
en weet niet waarheen de reis zal gaan.

De Dood:

Had met je rijkdommen geholpen de armen,
nu zouden zij pleiten voor jouw erbarmen;
maar van nood en gebreken
kon niemand tot jou spreken!
Van eigen pracht en praal zeer wel bewust
maar op mijn komst niet toegerust...
Verstoord ben je nu gans en gaar.

Heer Dokter, volgt u mij maar!

Vijfde spreuk

Je boezemvriend, je lijf,
dat is je grootste tegenstander.
Hij perkt je in en houdt je tegen,
al is hij je nog zo genegen.

De dokter:

Ik mocht jouw tegenspeler wezen,
hielp vele mensen te genezen,
die leden zwaar in ziekte en nood.
Nu jij hier bij mij komt, Dood,
helpt geen kunst of artsenij,
een polsslslag zoek ik tevergeefs bij mij.
Zo zie jij mij nu, zonder kracht.
Wat is het oordeel dat mij wacht?

De Dood:

Een rechtvaardig oordeel dat staat vast,
een vonnis dat bij jouw daden past.
Voor God is alles openbaar:

Du brachtest manchen in Leibesgefahr,
Arme und Kranke schatztest du schwer,
gabst dein Wissen nicht billig her
und prunktest hoch in Gelehrsamkeit.

Kaufmann, schnell, mach dich bereit!

Sechster Spruch

Der Reiche dieser Welt,
was hat er für Gewinn,
daß er muß mit Verlust
von seinem Reichtum ziehn?

Der Kaufmann:

Wie sollt ich für dich bereitet sein!
Ich tat mein Geld in Häuser hinein,
meine Böden sind voll Kornes getragen,
meine Ware liegt auf Schiffen und Wagen...
Hab selbst viel schwere Fahrt getan –
doch keine ging so hart mich an.
Könnt ich mein Rechnung klar abschließen,
möcht mich der Tod nicht so verdrießen.

Der Tod:

Wer ehrlich seinen Handel führt,
nicht mehr aufschlägt, als ihm gebührt,
dem wird Gerechtigkeit geschehn,
wenn alle vor dem Richter stehn.
Hast du auf keinen Trug gedacht,
so ist dein Rechnung wohl gemacht,
braucht keine Ziffer mehr hinein.

Komm her, Landsknecht, ich warte dein!

Siebter Spruch

Freund, Streiten ist nicht g'nug,
du mußt auch überwinden,
wo du willst ew'ge Ruh
und ew'gen Frieden finden!

Der Landsknecht:

Ich weiß, mich meinet der Tod.
Schuf andern oft Todesnot.
Nun hat sich das scharfe Schwert
wider mich selber gekehrt.
Will denn niemand mir Gnade geben?
Ich bitt dich, Tod, laß mich noch leben,
laß mich noch Gotte dienen baß
den ich bei meinem Handwerk vergaß!

Der Tod:

Tritt nur hervor, dir hilft kein Klagen;
mußt deinen Packen selber tragen;
glaub schon, er lastet dir genug.
Dein Werke zeugen ohne Trug,
was Gut und Böses du getan;
der Lohn wird dir bemessen dran.
Niemand kann dich vom Urteil lösen.

Schiffmann, dein Zeit ist hie gewesen!

het leven van velen bracht jij in gevaar.
Je vroeg een zware tol aan zieken en armen
en liet ze betalen; je had geen erbarmen
en pronkte met je hooggeleerdheid.

Koopman, snel, wees bereid!

Zesde spreuk

De rijkaard in deze wereld,
wat is zijn gewin?
Als hij het leven laat
schiet hij er toch bij in.

De koopman:

Hoe kan ik bereid voor je staan!
Goed zaken heb ik steeds gedaan,
mijn zolders hebben veel graan gedragen,
mijn goederen liggen op schip en wagen...
Ik ben op vele zware reizen geweest,
maar geen enkele heb ik zo gevreesd.
Ware mijn rekenschap helder en waar,
(dan) viel de dood mij niet zo zwaar.

De Dood:

Wie altijd eerlijk zijn prijs beraamt
en niet meer vraagt dan hem betaamt,
die zal, als allen voor de rechter staan,
gerechtigheid worden gedaan.
Nooit heb je aan bedrog gedacht,
dan wordt jouw rekening goed geacht
en geen getal hoeft er meer bij.

Geef acht landsknecht, kom in de rij!

Zevende spreuk

Vriend, strijd is niet genoeg,
het gaat om overwinnen
Dan pas zul je eeuwige rust
en vrede vinden!

De landsknecht:

Ik weet, mij kom je nu halen, Dood.
Zelf bracht ik vaak anderen in die nood.
Nu zijn de rollen omgekeerd
en heeft het zwaard zich tegen mij gekeerd.
Wil dan niemand mij genade geven?
Ik bid je, Dood, laat mij nog leven
opdat ik aandacht aan God kan schenken,
aan wie ik in mijn werk vergat te denken!

De Dood:

Treed nu naar voren, hier helpt geen klagen,
je lasten moet je zelf maar dragen,
je zult er wel flink onder gebukt gaan.
Je daden zijn de eerlijke getuigen
van welk goed en kwaad je hebt gedaan;
Je loon zal in verhouding staan.
Van het oordeel kan niemand je bevrijden.

Schipper, kom dansen aan mijn zijde!

Achter Spruch

Die Welt ist deine See,
der Schiffmann Gottes Geist,
das Schiff dein Leib,
die Seel ist's, die nach Hause reist.

Der Schiffer:

Ich weiß nicht, Tod, wie es konnt geschehn.
Ich hab dich oft mir nah gesehn;
aber wenn ich an Land gesessen,
war aller guter Vorsatz vergessen.
Mein alter Adam, frech und geil,
betrog mich um mein besser Teil.
Nun steh ich in der Sünden Not,
hilf mir, lieber Herr, durch deinen Tod!

Der Tod:

Hätt'st du Gottes Wort von Jugend an
recht vor deine Augen getan
und fleißig dein Werk danach geübt
so ständst du nicht um dich selber betrübt.
Du sahst genugsam das End vor Augen;
nun will dein Reue wenig taugen.
Zieh ein die Segel, laß dein Sach!

Komm, frommer Mann, folg mir gemach!

Neunter Spruch

Das überlichte Licht
schaut man in diesem Leben nicht anders,
als wenn man schier ins Dunkle sich begeben.

Der Klausner:

Das Sterben bringt mir wenig Leid;
wär ich nur recht von Grund bereit
und mein Gewissen frei und rein!
Oft brach der Böse bei mir ein
mit Anfechtungen schwer und groß.
Herr, mach mich meiner Sünden los!
Ich bekenn und bereu sie von Herzensgrund.
Sei mir gnädig zur letzten Stund!

Der Tod:

Du magst wohl fröhlich tanzen gehn,
im Himmel wirst du auferstehn.
Solche Arbeit, wie du sie getan,
heftet der Seele Flügel an.
Dein Beispiel wär vielen zu Frommen,
würd ihnen nicht so hart ankommen;
aber nun stehn sie da gar sauer.

Tritt ein in den Reigen, Ackerbauer!

Zehnter Spruch

Freund, wer in jener Welt
will lauter Rosen brechen,
den müssen z'vor allhier
die Dornen g'nugsam stechen.

Der Bauer:

Mit Tanzen weiß ich nicht Bescheid,
ich hab mein ganze Lebenszeit

Achtste spreuk

De wereld is jouw zee,
Gods geest staat aan het roer,
Het schip is je lijf,
maar het is de ziel die huiswaarts voer.

De schipper:

Ik weet niet, Dood, hoe 't zo kon gaan.
Vaak voelde ik je naast mij staan;
Maar zodra weer aan land gezeten,
waren goede voornemens vergeten.
Mijn oude Adam, brutaal en van schaamte vrij
misleidde al het deugdzame in mij.
Nu sta ik hier door zonden in nood,
help me, lieve Heer, door uwen dood!

De Dood:

Had God's woord je van jongs af aan
helder voor de geest gestaan
en had ijverig je werk daarnaar gedaan
dan zou je niet bedroefd hier voor mij staan.
Genoegzaam zag je dan het einde tegemoet;
Er is niets dat berouw nu voor je doet.
Strijk de zeilen, 't is gedaan.

Kom, vrome man, rustig aan!

Negende spreuk

Het lichter dan lichte licht
ziet men in dit leven
enkel door zich schier in 't duister te begeven.

De kluzenaar:

Het sterven zelf doet mij geen leed
ware ik maar ten diepst gereed
en mijn geweten zuiver en vrij!
Vaak kwam de boze geest bij mij
met verzoeking die hij verkondde
Heer, verlos mij van mijn zonden!
Ik beken en toon berouw.
Om genade vraag ik jou!

De Dood:

Jij kunt wel vrolijk dansen gaan,
in de hemel zul jij weer gaan staan.
Want werk zoals jij dat hebt gedaan,
bindt de ziel haar vleugels aan.
Jouw voorbeeld had velen kunnen baten,
maar zij hebben het nagelaten;
zie hoe bitter ze daar nu staan.

Akkerman, kom, sluit aan!

Tiende spreuk

Vriend, wie in de hemel
louter rozen af wil breken,
moet zich eerst voldoende hier
door doornen laten steken.

De boer:

Met dansen ben ik niet bekend,
ik heb mijn hele leven

mit schwerer Arbeit hingebracht
trug Sorg und Müh bei Tag und Nacht,
wie ich den Acker dazu brächt,
daß er viel Ernte geben möcht.
Stets war ich bang um Zehnt und Pacht;
Deiner hab' ich nicht gedacht.

Der Tod:

Wenn ich dein Tagwerk wohl anseh,
mein ich, daß Gott dich nicht verschmäh.
Dein Einsaat ist, wie auf dem Feld,
auch in dem Himmel wohl bestellt.
Gott wird dir alle Müh zumal
droben lohnen in seinem Saal.
Drum fürcht dich nun nicht allzusehr.

Schön Jungfrau, nach dir steht mein Begehrl

Elfter Spruch

Auf, auf, der Bräut'gam kömmt:
Man geht mit ihm nicht ein, wo
man des Augenblicks nicht kann bereitet sein.

Die Jungfrau:

Könnt ich doch einen Korb dir geben,
noch jung und schön ein bißchen leben!
Der Welt Lust fang ich an zu schmecken;
wer mocht unliebre Zeit aushecken?
Pfui, daß du hinter mich gegangen,
in deinem Netze mich zu fangen!
O laß mich noch kosten das Glück der Erden!
will fromm in meinem Alter werden.

Der Tod:

Bei Nacht umgehen gleich den Dieben,
das ist mein echt und recht Belieben.
Wer jung ist, zeitig in sich kehr!
Der Menschen Lüste trügen sehr.
Niemand hat hier ein bleibende Statt;
der Welt Lust seid ihr balde satt.
Tanz willig drum nach meiner Weis'!

Geh, heb dich von dein'm Lager, Greis!

Zwölfter Spruch

Mensch, wenn dir auf der Welt
zu lang wird Weil und Zeit
so kehr dich nur zu Gott
ins Nun der Ewigkeit.

Der Greis:

O Tod, wie hab ich auf dich geharrt!
War allzu lang mein Leidensfahrt.
Konntest mich armen Alten nicht finden?
War dir gesetzt, zu strafen mein Sünden?
Krankheit ist wohl eine schwere Plag,
wie die Welt heut fährt, ich nicht sehen mag.
So wolle Gott meine Fehle vergeben,
mich einlassen in sein ewiges Leben.

Der Tod:

Komm, Alter, faß mich bei der Hand,

tot zware arbeid mij gewend,
zorgde en zwoegde dag en nacht
om zo de akker te bewerken
dat hij een rijke oogst mij bracht.
Voortdurend bang voor tiend' en pacht;
aan jou, Dood, heb ik nooit gedacht.

De Dood:

Jouw harde werken is mij wel bekend,
ik denk dat God dat ook erkent
Je zaaigoed is, als op het veld,
ook in de hemel reeds besteld.
Voor alle moeite word je daar beloond
door God die in de hemel troont
En daarom, boer, vrees nu niet meer.

Schone jonkvrouw, je bekoort mij zeer!

Elfde spreuk

Sta op, de bruidegom komt:
Met hem naar binnen gaat
alleen degene die daar dan klaar voor staat.

De jonkvrouw:

Kon ik jou de bons maar geven
en jong en mooi nog even leven!
Net proefde ik van het aards plezier
en nu haal jij mij weg van hier?
Bah, dat je stiekem achter me aan bent gegaan
om nu met mij je slag te slaan!
O, geef mij op de aarde nog even respijt!
Later komt de tijd voor deugdzaamheid.

De Dood:

Sluipen bij nacht gelijk de dieven
dat is mijn echt en recht believen.
Ben je jong bedenk dan op tijd
dat het genot de mens misleidt.
Een blijvende plaats heeft niemand hier,
je wordt 't snel zat, dat werelds vertier.
Dans daarom op het lied van mijn fluit!

Grijsaard, kom je bed maar uit!

Twaalfde spreuk

Mens, verbleef je op de wereld
al te lange tijd?
Wend je dan tot God
in het nu van de eeuwigheid.

De grijsaard:

O Dood, op jou wacht ik sinds tijden!
Veel te lang al duurt mijn lijden.
Heb jij mij, arme man, niet eerder gevonden?
Of moest jij mij straffen voor mijn zonden?
Ziekte is wel een zeer zware plaag.
Niets boeit mij nog de wereld van vandaag.
Ik hoop dat God mijn fouten zal vergeven
en mij wil binnenlaten in zijn eeuwig leven.

De Dood:

Kom oude, pak mij bij de hand,

du sollst nun in das ander Land.
Dein Leiden wirst du bald vergessen,
wenn du vor Gottes Fuß gesessen.
Da gehn der Engel Melodein
lieblich zu deinen Ohren ein;
all Streit will sich in Einklang fügen.

Folg nun, klein Kindlein in der Wiegen!

Dreizehnter Spruch

Die Seele,
welche hier noch kleiner ist als klein,
wird in dem Himmelreich
der schönste Engel sein.

Das Kind:

O Tod, wie soll ich das verstehn?
Ich soll tanzen und kann nicht gehn?
Wie magst du deinen Ruf anheben,
daß ich soll sterben vor meinem Leben?
Abscheiden, eh ich angekommen,
eh denn gegeben, werden genommen?
Wie weinet meine Mutter so sehr!
O gib mich der Erden wieder her!

Der Tod:

Gott weiß, warum er mich pfeifen schickt,
und wen er ohn Sünd zu sich entrückt.
Gott weiß, weshalb er die Guten und Bösen
läßt lang, läßt kurz hie treiben ihr Wesen.
Ich pfeif euch zum Frieden,
ich pfeif euch zur Qual;
ich pfeif euch in Gottes ewigen Saal.
Ich pfeife so laut, daß jeder mich hört

Wer ist's, der sich zu Gotte kehrt?

Vierzehnter Spruch

Die Seele, weil sie ist geboren zur Ewigkeit,
hat keine wahre Ruh in Dingen dieser Zeit.
Drum ist's verwunderlich,
daß du die Welt so liebst,
und aufs Vergängliche dich allzusehr begibst.

jij moet nu naar het andere land.
Eenmaal aan God's voet gezeten
zul je dit lijden snel vergeten.
Melodieuze engelenkoren
klinken dan lieflijk in je oren;
in harmonie zal alle strijd verdwenen zijn.

Kom uit je wiegje, kindje klein!

Dertiende spreuk

De ziel,
die hier nog kleiner is dan klein,
zal in het hemelrijk
de mooiste engel zijn.

Het kind:

O Dood, hoe moet ik dit verstaan?
Ik moet al dansen voordat ik kan staan?
Hoe kun je me vragen gehoor te geven
aan jou nog voor ik begin met leven?
Vertrekken voordat ik ben aangekomen,
eer gegeven, al genomen?
Hoe huilt mijn arme moeder zeer!
O, geef mij de wereld weer!

De Dood:

God weet waarom hij mij uit fluiten zendt
en waarom hij onschuldige zielen bij zich neemt
God weet waarom hij de Goeden en Bozen
lang of kort op aard' laat verpozen.
Ik fluit voor vrede
en ik fluit voor de pijn;
ik fluit opdat je in Gods' zaal zult zijn.
Ik fluit zo luid dat een ieder het hoort.

Wie is het die God toebehoort?

Veertiende spreuk

De ziel, daar zij geboren is voor de eeuwigheid
Vindt geen ware rust in dingen dezer tijd.
Verbazend is 't daarom
dat je de wereld zo bemint
en in 't vergankelijke genoeg vindt.

© Vertaling door Titia de Jong, Martine des Tombe en Flip
Rootliep van het Haarlems Klein Koor

Dankwoord

Met dank aan Lizette Huizing, dramaturg, voor het coachen
van de sprekers en het koor in de aanloop naar dit concert.

Volg Cappella Gabrieli (liefst digitaal)

Wilt u op de hoogte blijven van de activiteiten van Cappella Gabrieli? Meld dat dan even bij het tafeltje aan de ingang. U krijgt dan informatie over concerten, per e-mail of per post.

Wilt u onze informatie voortaan liever in uw digitale postbus ontvangen in plaats van op de deurmat, graag! Stuur een e-mail naar info@cappellagabrieli.nl en vermeld daarin uw huisadres, zodat wij weten welk huisadres wij uit onze lijst kunnen verwijderen. Dat scheelt postzegels, papier en drukkosten!

Ook op www.cappellagabrieli.nl, Facebook (Cappella Gabrieli) en Twitter (@CappellaG) zijn we goed te volgen.

Meezingen?

Cappella Gabrieli heeft altijd belangstelling voor gevorderde zangers in alle stemgroepen. Momenteel zijn we vooral op zoek naar een (counter)tenor, een bariton en een bas. Het koor repeteert op zondagavond in Rotterdam-centrum, vlak bij station Blaak. Bent u geïnteresseerd of kent u iemand die dat is? Maak een afspraak voor een auditie met Maarten Michielsen, 06-144 87 661.

Orgeltje huren?

Cappella Gabrieli is de trotse bezitter van een kistorgeltje met unieke kwaliteiten. Het instrument is door orgelbouwer Henk Klop in Garderen speciaal ontworpen en gebouwd voor renaissance- en barokmuziek. Het is te huur. Neem daarvoor contact op met Maarten Michielsen, 06-144 87 661.

Tekst en opmaak programmaboekje

Wilma Stolk, met dank aan het Haarlems Klein Koor en Vocaal Ensemble Tiramisu

Bronnen:

- <http://www.haarlemskleinkoor.nl/dodendans/programma.php>
- http://www.dbnl.org/tekst/_bie001197501_01/_bie001197501_01_0030.php
- Wikipedia

www.cappellagabrieli.nl

info@cappellagabrieli.nl

Subsidies

Dit concert is mede mogelijk gemaakt door het VSBfonds (vsbfonds.nl), Stichting Zabawas (zabawas.nl) en Meubelmakerij Maarten Michielsen (www.meubelmakerij.pro).